

Аліна БЕЗИМЕННА

Здобувач вищої освіти ОС "Бакалавр"
спеціальності "Економіка"

Науковий керівник: **Черкашина Т.С.**,
канд. екон. наук, доцент кафедри державного управління, публічного
адміністрування та економічної політики
ХНЕУ ім. Кузнеця,
м. Харків

УЗАГАЛЬНЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ "ВИРОБНИЧІ ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА"

В сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків з'являються нові види витрат, суттєво ускладнюється процес управління виробничими витратами на промислових підприємствах, оскільки він тісно пов'язаний з іншими складовими фінансово-господарської діяльності та забезпечує безперебійність виробництва продукції. Тому, без сумніву, узагальнення існуючих теоретичних підходів до визначення економічної сутності поняття "виробничі витрати підприємства" є актуальним науковим завданням.

Дослідженням встановлено, що у своєму розвитку процес еволюції знань про витрати виробництва охоплює три етапи. Перший етап характеризується внеском стародавніх мислителів (Аристотеля, Варрона, Катона, Конфуція, Ксенофонта, Лао-цзи, Мен-цзи, Платона та ін.) в теорію і практику складання публічної звітності щодо витрат виробництва, а також формування системи аналізу, обліку та контролю за витратами на господарському і державному рівнях. Даний етап охоплює період з XXVIII ст. до н. е. до II ст. до н. е. [3, с. 421-422]. Наприклад, давньоримський мислитель Катон у своїй основній роботі "Про землеробство" досліджував взаємозв'язок між вартістю (витратами) та прибутком в умовах рабовласницького суспільства. Катон вважав, що основним джерелом збільшення прибутку рабовласників є удосконалення організації праці рабів, тому він пропонував утримувати рабів у строгості та жорстоко

карати навіть за найменші провини [1, с. 102-104]. Натомість давньогрецький мислитель Ксенофонт у своїй основній роботі “Про домашнє господарство” визначив два види вартості (витрат): споживчу вартість, тобто корисні властивості товару, які здатні задовольняти людські потреби та приносити задоволення, та мінову вартість, тобто здатність товару обмінюватися на інші товари у певній пропорції, але на основі витраченої кількості праці, вираженої у годинах.

Другий етап еволюції знань про витрати виробництва характеризується появою та розвитком теорії щодо сутності категорії “витрати виробництва”, зокрема трудовою теорією вартості (П. Буагільбер, Ф. Кене, Т. Мальтус, К. Маркс, У. Петті, Д. Рикардо, Ж.-Б. Сей, С. Сісмонді, А. Сміт та ін.), теорією граничних витрат (Й. Бем-Баверк, Л. Вальрас, Й. Госсен, У. Джевонс, А. Маршалл, К. Менгер, А. Тюрго та ін.), теорією альтернативних витрат (Ф. Візер). Даний етап охоплює період з початку XIV ст. до кінця XIX ст. [3, с. 422-423]. Так, згідно з трудовою теорією вартості основними витратами на виробництво товару є витрати, пов’язані з оплатою праці найманих працівників. Так, видатний англійський економіст А. Сміт у своїй фундаментальній роботі “Дослідження про природу і причини багатства народів” визначив витрати виробництва як суму витрат основного та оборотного капіталу. На його думку, витрати на основний капітал – це витрати на купівлю знарядь праці, машин, будівель, тобто складових виробничих витрат, які використовуються впродовж декількох виробничих циклів та втрачають первісну матеріально-речову форму. Витрати на оборотний капітал – це витрати на купівлю сировини, матеріалів, напівфабрикатів, тобто складових виробничих витрат, які використовуються лише впродовж одного виробничого циклу та повністю втрачають первісну матеріально-речову форму. Розвиваючи та доповнюючи науковий доробок А. Сміта, видатний німецький економіст К. Маркс у своїй основній роботі “Капітал” в структурі витрат виробництва виділив постійний (витрати на обладнання, устаткування, матеріали, сировину) та змінний капітал (витрати на робочу силу). З точки зору представників теорії

граничних витрат, зокрема К. Менгера, витрати виробництва визначаються величиною граничних витрат, які виникають при виробництві кожної додаткової одиниці продукції. З точки зору представників теорії альтернативних витрат, зокрема Ф. Візера, витрати виробництва – це витрати підприємця внаслідок “втрачених можливостей (альтернатив)”. Іншими словами, вибір будь-якої виробничої альтернативи завжди передбачає відмову від іншої альтернативної можливості, яка також має певну корисність і могла би приносити дохід підприємцю [4, с. 49-51].

Третій етап еволюції знань про витрати виробництва характеризується використанням економістами математичних методів в теорії витрат та визначенням особливостей формування виробничих витрат в умовах різних типів ринкових структур (досконалої конкуренції, монополістичної конкуренції, монополії, олігополії). Даний етап охоплює період з кінця XIX ст. до початку XX ст. У межах третього етапу широкого поширення набули інституціональна теорія “людських” витрат (Дж. Кларк, Дж. Гобсон), теорія трансакційних витрат (Р. Коуз, Д. Норт, К. Ерроу) та теорія грошового виразу витрат виробництва (Дж. Кейнс, І. Фішер, А. Чемберлін та ін.). Згідно з інституціональною теорією “людських” витрат витрати виробництва підприємства – це витрати на підвищення рівня знань і здібностей людей, які залучені у процес виробництва товару, оскільки прямий зв’язок між ефективністю людської праці та зниженням собівартості продукції. Натомість, на думку Р. Коуза, Д. Норта, К. Ерроу, невід’ємною складовою витрат виробництва є трансакційні витрати, тобто витрати підприємств та підприємців, пов’язані з вирішенням проблеми реалізації та збуту продукції, а також з аналізом потреб ринку [2; 4, с. 52-53].

Четвертий етап еволюції знань про витрати виробництва характеризується виникненням нового напрямку економічної теорії – управління витратами. Даний етап охоплює період з XX ст. до першої третини XXI ст. Докладне вивчення спеціальної наукової літератури [2, с. 100-102] показало, що на сучасному етапі існують такі підходи до визначення економічної сутності поняття “виробничі витрати”: ресурсно-виробничий, фінансово-грошовий,

економічний, бухгалтерський, управлінський, маркетинговий, аналітичний та нормативний. На нашу думку, найбільш обґрунтованим є ресурсно-виробничий підхід, згідно з яким виробничі витрати підприємства визначаються як використані ресурси. Даного підходу дотримуються такі вчені як Ф. Бутинець, Е. Дербен, С. Дубиніна, Р. Ентоні, В. Петров, М. Пушкар, Дж. Ріс, Г. Соболев та ін. Так, відома українська вчена С. Дубиніна [1] під витратами виробництва розуміє сукупність використаних у виробничому процесі економічних ресурсів, необхідних для виробництва продукції, виконання робіт або надання послуг.

Подальші наукові дослідження автора будуть спрямовані у бік визначення відмінностей даного поняття від суміжних категорій (“витрати виробництва”, “собівартість”, “економічні ресурси” та ін.).

Список використаних джерел

1. Дубиніна С. М. Історія формування етапів розвитку знань про витрати [Інтеграція освіти, науки і бізнесу: монографія; за заг. ред. В. Череп]. Запоріжжя: ЗНУ. 2017. С. 101-110.
2. Коба О. В., Миронова Ю. О. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 4. С. 99-103.
3. Родіна О. В. Історичний розвиток категорії “витрати”. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 17. С. 420-424.
4. Трофімова Г., Стариченко Є., Коваль Н. Теоретико-методичні підходи до трактування поняття “витрати”. *Економічний дискурс*. 2021. Випуск 1-2. С. 47-56.